

volume 17(2), Baden Wurtemberg, 1994, pp. 12, 21.

16. Livingstone I. Crime and Criminology. 2nd edition, Prentice Hall, New Jersey, 1996, p. 402.

17. Dien F., Maintien de l'Ordre et defense, Preparation au concours d'admission a l'ecole de formation des officiers de gendarmerie, Centre de documentation, Paris, 1996.

18. La Gendarmerie Aujourd'hui, Atlas, Paris, 1991, pp. 84-87.

Солдатенко Олена Анатоліївна

к.ю.н., доц., доцент кафедри

кримінального процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗДІЙСНЮВАТИ ВІДБІР ЗРАЗКІВ У ОСОБИ, ДО ПРОВЕДЕННЯ ЇЇ ДОПИТУ ЯК СВІДКА

Порядок отримання зразків для експертизи регламентовано ст. 245 КПК України. Нею визначено, що у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом (ч. 1 ст. 245 КПК України).

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160-166 КПК України) (ч. 2 ст. 245 КПК України).

Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими статтею 241 КПК України. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово (ч. 3 ст. 245 КПК України).

Особливістю отримання зразків для експертизи є те, що ця процесуальна дія направлена не на виявлення і фіксацію доказів у протоколі, а на забезпечення експерта матеріалами, які йому необхідні для порівняльного дослідження з метою вирішення питання щодо ідентифікації матеріальних слідів, інших речових доказів, що виявлені і вилучені під час огляду місця події, обшуку, при провадженні інших слідчих (розшукових) та процесуальних дій. Не дивлячись на те, що зразки містять в собі відповідну інформацію, вони не встановлюють обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, тому використати їх як докази неможливо. Доказового значення ця інформація може набути тільки після проведення експертизи.

Стаття 245 КПК України не визначає поняття і не містить переліку зразків, які одержуються для експертного дослідження. Вони можуть бути різноманітними: ними можуть бути зразки почерку, відбитків пальців рук, крові, слини, інших біологічних виділень людини, зразки волосся, нігтів, піднігтьового вміс-

ту, ґрунту з місця вчинення злочину, зліпки зубів, сліди взяття, транспортних засобів, лаків і фарб, покриттів із цих матеріалів та багато інших. Тобто зразки – це матеріальні об'єкти з певними властивостями чи особливостями, які необхідні стороні кримінального провадження або суду для призначення експертизи, а експерту – для проведення відповідних досліджень і дачі відповідей на поставлені запитання у висновку.

Отриманні для проведення експертизи зразки повинні бути якісними та достатніми, володіти властивостями для здійснення порівняння. При цьому, зазначена процесуальна дія має супроводжуватися додержанням таких вимог:

- достатнім забезпеченням прав і свобод людини;
- отримання зразків повинно здійснюватися належним суб'єктом у передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку;
- забезпеченням достовірності отриманих зразків;
- належним оформленням ходу отримання зразків та його результатів.

Аналіз даної кримінальної процесуальної норми свідчить, що вона не дає відповіді на запитання, у кого саме можуть відбиратися зразки для експертизи, і чи такі особи на момент отримання цих зразків повинні мати відповідний статус у кримінальному провадженні.

Тому вважаємо за доцільним проаналізувати та знайти відповідь на питання шляхом умовного розбиття ст. 245 КПК України на дві складові (частини) з метою вирішення поставленої проблеми.

Першою складовою, є той факт, що ч. 1 та ч. 2 ст. 245 КПК України регламентує порядок відібрання всіх зразків та документів, окрім біологічних згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів, а саме в порядку передбаченому ст.ст. 160-166 КПК України. Аналізуючи саме статус особи, у якої маємо право здійснити тимчасовий доступ до речей та документів, то законодавець конкретно її не визначає, а обмежується лише поняттям «Особа, у володінні якої знаходиться такі речі і документи».

Таким чином, якщо це не стосується відібрання біологічних зразків, то у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони мають право відбиратися стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи у будь-якої особи, в тому числі і у свідка.

Другою складовою, є той факт, що відібрання біологічних зразків у особи (ч. 3 ст.245 КПК України) здійснюється за правилами ст. 241 КПК України. Як відомо, положеннями ст. 241 КПК України визначаються мета, підстави і процесуальний порядок освідування особи. Зокрема, в ч. 1 ст. 241 КПК зазначено, що слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для нього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Виходячи з цього, є всі обґрунтовані підстави стверджувати, що отримання біологічних зразків може здійснюватися як у підозрюваного чи потерпілого, так і у свідка. Необхідність у цьому може виникати в різних процесуальних ситуаціях: наприклад, якщо необхідно перевірити, чи не залишені свідком сліди на місці події або на речах, вилучених в ході проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій.

Це дає нам підстави визначити чітку і конкретну позицію щодо не можли-

вості здійснювати відібрання біологічних зразків у особи, до проведення її допиту в якості свідка, оскільки в такому випадку свідок не має змоги належним чином використовувати належні йому права, передбачені ч. 1 ст. 66 КПК України.

Зазначена позиція знаходить своє певне підтвердження і у Інформаційному листі апеляційного суду Кіровоградської області «Про деякі питання застосування положень Кримінального процесуального кодексу України під час судового провадження у першій інстанції», де зазначено що відібрання біологічних зразків для експертизи можливе у осіб, які перебувають у процесуальному статусі підозрюваного (ст. 42 КПК), потерпілого (ст. 55 КПК), свідка (ст. 65 КПК).

Таким чином можна зробити висновок про те, що особа у кримінальному провадженні набуває повноцінний статус свідка тільки під час її допиту. А оскільки відібрання біологічних зразків у осіб здійснюється за правилами ст. 241 КПК України «Освідування особи», які перебувають у процесуальному статусі підозрюваного (ст. 42 КПК України), потерпілого (ст. 55 КПК України), свідка (ст. 65 КПК України), то відібрання біологічних зразків у свідка можливо також тільки після його допиту.

В той же час кримінальний процесуальний закон дозволяє здійснювати відібрання зразків з речей і документів у особи, до проведення її допиту в якості свідка, процесуальний порядок якого встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей та документів (ст. ст. 160-166 КПК України).

Телійчук Віталій Григорович,

к.ю.н., с.н.с., доц., доцент кафедри

Кисельов Андрій Олександрович

к.ю.н., ст. викладач кафедри

оперативно-розшукової діяльності

та спеціальної техніки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Протидія злочинності оперативно-розшуковими заходами містить у собі систему оперативно-розшукових та інших заходів і реалізується в окремих організаційно-тактичних формах. Однією з них є оперативно-розшукове запобігання злочинам, яке фактично є формою реалізації концепції філософів-гуманістів про те, що краще запобігти злочинам, ніж карати за їх вчинення. Фактично названа форма ОРД є реалізацією світових стандартів та вимог Конституції України щодо забезпечення органами державної влади дотримання законів, охорони громадського порядку, прав і законних інтересів громадян. Враховуючи те, що оперативно-розшукова стратегія є складовою державної стратегії протидії злочинності взагалі, оперативно-розшукове запобігання злочинності слід розглядати як складову запобіжної діяльності держави. Отже, актуальність дослідження питань оперативно-розшукового запобігання злочинності зумовлена низкою об'єктивних чинників.